

**A 2021-es cseh képviselőházi választások
legfontosabb kérdései**

Key Questions of the Czech Parliamentary
Elections of 2021 presence

GARAI NIKOLETT

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Garai Nikolett, 2021.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2021.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2021.45>

Összefoglalás: Csehországban 2021. október 8–9-én kerül sor a következő képviselőházi választásra, amely három kulcsfontosságú kérdés körül forog. Győzelmet tud-e aratni ismét Andrej Babiš miniszterelnök ANO 2011 névű pártja a rendkívüli erővel mozgolódó két nagy ellenzéki csoportosulással, a SPOLU-val és a „Kalózok és Polgármesterekkel” szemben? Vajon kiesik-e a parlamentből a Szociáldemokrata Párt (ČSSD), ami az ANO 2011 győzelme esetén elhúzódó kormányalakítási válsághoz vezethet? Sikerül-e az újonnan megalakult rendszerellenes pártnak, az Eskünek (Přísaha) bejutnia a parlamentbe? Az elemzés e kérdéseket járja körbe.

Kulcsszavak: Csehország, képviselőházi választásra, Andrej Babiš, ANO 2011

Abstract: *The next parliamentary election will take place on 8-9 October 2021 in the Czech Republic, which revolves around three key questions: Can Prime Minister Andrej Babiš's ANO 2011 party win again against the two major opposition groups of SPOLU and "Pirates and Mayors"? Will the Social Democratic Party (ČSSD) drop out of parliament, which could lead to a protracted crisis of government formation in case of the victory of ANO 2011? Will the newly formed anti-establishment party called Přísaha succeed in getting into the lower house of the parliament? The analysis covers these topics mentioned above.*

Keywords: Czech Republic, parliamentary election, Andrej Babiš, ANO 2011

BEVEZETÉS

Csehországban a következő képviselőházi választásra 2021. október 8–9-én kerül sor. Az állampolgárok a kétkamarás parlament 200 fős alsóházának összetételéről voksolnak majd 14 választási körzetben. A cseh választási rendszer az arányosság elve szerint működik. Ez azt jelenti, hogy a parlamenti mandátumokat az országos választáson leadott szavazatok arányában osztják ki, így a parlamentbe jutó pártok mandátumainak száma arányosan tükrözi a társadalom megosztottságát. Ennek a rendszerszintű tényezőnek köszönhetően általában egyik párt sem tud többséget szerezni a választásokon, emiatt eddig mindig koalíciós kormányok alakultak. Az önálló Csehország történetében kevés koalíciós kormány tudta kitölteni a négyéves ciklust, azonban Andrej Babiš kisebbségi koalíciós kormányának ez sikerült.

Az önálló Csehország létrejöttétől egészen 2010-ig a választások többnyire a Polgári Demokraták (ODS) és a Szociáldemokrata Párt (ČSSD) között dőltek el, míg a Cseh és Morvaország Kommunista Párt (KSČM), emellett a Kereszténydemokrata Unió–Csehszlovák Néppárt (KDÚ-ČSL) állandó tagjai voltak a képviselőháznak. A 2010-es választás során azonban nagyban módosultak a pártpreferenciák,

és innentől kezdve minden választás után új pártok kerültek be a parlamentbe, akik az ODS-ČSSD között zajló politikai versenyből kiábrándult szavazókat próbálták rendre megszólítani. Az újonnan megjelenő rendszer- és elitellenes pártok térnyerésével szoros összefüggésben új politikai törésvonalak alakultak ki. A 2010-es évek elejétől tehát a kétpólusú pártrendszer kezdett felbomlani. A cseh bal- és jobboldal közötti politikai versenyt sokáig csak a gazdasági kérdések (állam szerepe a gazdaságban, redisztribúció, privatizáció stb.) határozták meg, míg az egyéb témakörök – mint a nemzeti, vallási kérdések – kisebb jelentőséggel bírtak. A 2008-as gazdasági világválságot követően, valamint az EU-csatlakozás hatására új törésvonalak alakultak ki. Az európai integráció a jobboldali pártoknak az euroszeptikus és Európa-párti tengely mentén történő széttagolódásához vezetett, illetve olyan új politikai témák jelentek meg a belpolitikai agendában, mint a szuverenitás, az európai integrációhoz való viszony, valamint a migrációhoz kapcsolódó etnikai és kulturális kérdések.

A 2010-es évek legmeghatározóbb elit- és rendszerellenes pártja, amely 2011-es megalakulása óta töretlen sikerrel bír, az Elégedetlen Polgárok Akciója (Akce nespokojených občanů, ANO 2011) Andrej Babiš üzletember víziója mentén jött létre. Az ANO elitellenes, rendszerkritikus csoportosulásként tünteti fel magát, amely az átlagembereket hivatott képviselni, de elhatárolja magát a szélsőjobboldali gondolatoktól. A párt életében Babiš személye kulcsfontosságú, hiszen a gazdasági szférából érkező sikeres üzletember a pragmatizmust hirdeti. Úgy gondolja, hogy az országot hasonló módon lehet sikeresen vezetni, mint egy sikeres üzletet. Az ANO 2011-et nehéz elhelyezni a tradicionális bal-jobb spektrumon, ugyanis jobboldali társadalompolitikai elemek és baloldali gazdaságpolitikai elemek is megtalálhatók a párt profiljában. Ugyanakkor az európai integrációval kapcsolatban az ANO 2011 általában követi az uniós álláspontokat, Babiš mégis elutasítja az euró bevezetését, és élesen bírálja az uniós bevándorlási kvótarendszert is. Mivel az ANO 2011 már négy éve van kormányon, és rengeteg kritika érte a Covid-19-járvány kezelése, Babiš populistának bélyegzett politikái, valamint bizonyos korrupciós ügyek miatt, ezért más protestpártoknak is alkalma nyílhat a szavazatok megszerzésére.

A 2021-es választás három kulcsfontosságú kérdés körül forog. A legfontosabb kérdés, hogy Andrej Babiš miniszterelnök ANO 2011 névű pártja ismét győzelmet tud-e aratni a rendkívül nagy erővel mozgolódó ellenzéki csoportosulásokkal szemben, és fent tudja-e tartani protestpárt jellegét.

A választás másik fontos kérdése, hogy a ČSSD bejut-e a parlamentbe. A ČSSD jelenleg a Babiš-féle kisebbségi koalíciós kormány junior pártja. Népszerűségük azonban egy ideje hanyatlóban van, jelenleg a parlamenti bennmaradásért küzdenek. A ČSSD már a 2017-es választáson is hatalmas vereséget szenvedett.¹ Míg 2013-ban 50 mandátumuk volt, addig 2017-ben csak tizenhármat tudtak megtartani. A ČSSD kiesése a parlamentből azért kulcskérdés, mert amennyiben

1 A ČSSD hanyatlásának okairól bővebben [ebben](#) a KKI-elemzésben lehet olvasni.

Babišek nyerik a választást, az ANO 2011-nek rendkívül nehéz lesz koalíciós partnereket találnia, hiszen eddig csak a szociáldemokraták támogatásában bízhattak. Emiatt – hasonlóképpen, mint 2017-ben – elhúzódó kormányalakítási válságra számíthatunk.

Végezetül pedig a harmadik nagy kérdés, hogy az újonnan megalakult Eskü (Přísaha) nevű centrista párt – melynek profilja a korrupcióellenességre, valamint a rendszerellenességre fókuszál protekcionista és nacionalista elemekkel – bejut-e az alsóházba, és egy esetleges ANO 2011 győzelem esetén hajlandóak lennének-e koalícióra lépni Babišekkal.

A BELPOLITIKAI SZÍNTÉR ALAKULÁSA A 2017-ES VÁLASZTÁS UTÁN

A 2017-ES VÁLASZTÁSOK KIMENETELE

Andrej Babiš miniszterelnök ANO 2011 nevű pártja a legutóbbi, 2017-es választáson – a cseh arányos választási rendszerre nem jellemző módon – rendkívül magas támogatottsággal ([29,6 százalék](#)) alakíthatott kormányt több mint fél évig húzódó tárgyalások után. Az ANO 2011 nehezen talált magának koalíciós partnereket, ugyanis az ellenzéki pártok többsége a *Gólyafészek-ügy*², valamint Babiš populistának bélyegzett megnyilvánulásai miatt nem akart szövetségre lépni. Végül a ČSSD-vel alakítottak kisebbségi koalíciót, amely formációt a parlamenti többség szavatolása érdekében a Cseh és Morvaország Kommunista Pártja (KSČM) egy egyezmény keretében kívülről támogatott a képviselőházban. A ČSSD rendkívül rossz eredménnyel zárta a választásokat, így befolyásuk megőrzése céljából mentek bele az ANO 2011-gyel való együttműködésbe. A 2017-es választás során a mainstream pártok közül a ČSSD, a liberál-konzervatív TOP09 és a Kereszténydemokrata Unió–Csehszlovák Néppárt (KDÚ-ČSL) gyengült 2013-hoz képest, míg a hagyományosan a protestszavazatokat begyűjtő, 10 százalék felett teljesítő KSČM is majdnem 7 százalékot veszített. Ennek oka, hogy az újonnan megjelenő elit- és rendszerellenes pártok támogatottsága megnőtt: a részvételi demokráciát támogató, európai, progresszív Cseh Kalózpárt (Piráti) és a

- 2 Babiš és további hat személy (többek között Jaroslav Faltýnek, az ANO 2011 alelnöke) ellen az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) is nyomozást indított, a Čapí hnízdo [Gólyafészek] nevű szabadidőközpont és farm megépítéséhez kapott uniós támogatási pénzekkel való visszaélés miatt. Faltýnek és még három személy esetén az ügyészség 2018 májusában ejtette a vádakát, azonban Babiš ellen továbbra is folyik a nyomozás. Az OLAF jelentése szerint a nem transzparens tulajdonosi struktúrájú Čapí hnízdo cég jogtalanul jutott hozzá a közép-bohémiai Regionális Operatív Program keretében 2007 és 2013 között a kis- és középvállalkozások számára kiírt uniós támogatásokhoz. Az ügy jelenleg Jan Saroch ügyésznél állt meg, aki dönthet arról, hogy a rendőrség javaslatára vádemelést indít a miniszterelnök ellen, ejti az ügyet vagy esetleg megvárja az októberi választásokat döntésével.

radikális jobboldali, euroszeptikus Szabadság és Közvetlen Demokrácia Pártja (SPD) a harmadik (10,8 százalék) és negyedik (10,6 százalék) legnépszerűbb pártokká nőttek ki magukat. Az újonnan megjelenő niche pártok táborát erősítette a helyi kormányzást támogató Polgármesterek és Függetlenek Pártja (STAN), akik 5,2 százalékot értek el miután végül elálltak attól, hogy közösen induljanak a KDU-ČSL-lel.

A jobboldali érzületű szavazók többségét az ANO 2011, valamint a konzervatív, euroszeptikus Polgári Demokrata Párt (ODS) nyerte meg magának. Az ODS az egyetlen olyan mainstream párt, amely a 2017-es választáson nem szenvedett nagymértékű vereséget, ugyanis 2013-hoz képest 3,6 százalékkal több szavazatot szerzett meg 2017-ben, így a második legtöbb szavazatot besöpítő párt volt (11,3 százalék). A 2017-es választáson a radikális jobboldali politikai formációk közül egyedül az SPD volt képes megugrani az 5 százalékos parlamenti küszöböt. Az SPD a 2013-ban 6,88 százalékot elérő Hajnal – Nemzeti Koalíció (Úsvít) párt kettészakadását követően alakult meg. Ezzel szemben a nemzeti konzervatív, keményen euroszeptikus, jobboldali libertáriánus Szabad Polgárok Pártja (Svobodní) csak 1,56 százalékot tudott elérni, így nem jutott be a parlamentbe.

ELLENZÉKI KOALÍCIÓK MEGALKULÁSA

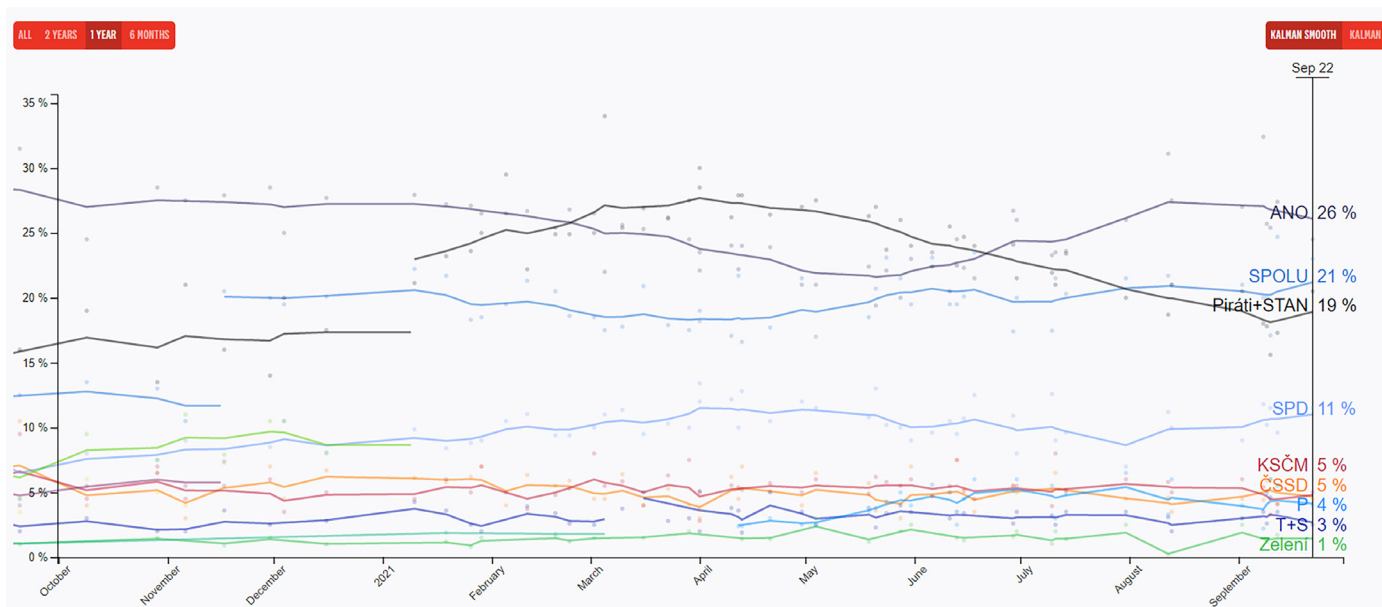
A 2021-es választás egyik újdonsága, hogy a hasonló ideológiát képviselő ellenzéki pártok választási koalíciókat hoztak létre annak érdekében, hogy legyőzzék Babiš rendkívül nagy támogatottságnak örvendő mozgalmát, amelynek népszerűsége a koronavírus-járvány, a lehetséges politikai alternatívák kialakulása, valamint a Gólyafészkek-ügy „újraélesztése” miatt egy időre visszaesett. 2021 tavaszán még úgy tűnt, hogy a közvélemény-kutatások alapján két nagy ellenzéki blokk lehet Babišék kihívója, azonban az ANO 2011 ismét átvette a vezetést, és fokozatosan növelni tudja támogatottságát. Az előbb említett két nagy ellenzéki blokkot a jelenleg kb. 19 százalékos támogatottsággal rendelkező liberális-progresszív Cseh Kalózpárt és a STAN koalíciója („Kalózok és Polgármesterek”) és a kb. 21 százalék körül mozgó SPOLU („Együtt”) adja. Utóbbi a három jobbközép, konzervatív ellenzéki pártot tömöríti magába: a Polgári Demokratákat (ODS-), a TOP09-et, valamint a Kereszténydemokrata Csehszlovák Néppártot (KDU-ČSL).

Bár a két ellenzéki blokk a megalakulása után gyorsan felzárkózott az ANO 2011 támogatottságához, Babišéknak továbbra is van esélye a kormányalakításra. Egyrészt a legnagyobb kormánypárt ismét átvette a vezetést a Kalózpárt–STAN-koalíciótól a közvélemény-kutatások alapján, másrészt Miloš Zeman államfő befolyásolhatja a kormányalakítási folyamatot alkotmányos jogosultságai alapján. Az ellenzéki pártok egyik nagy félelme, hogy Zeman akkor is Babišéknak adja majd meg a kormányalakítási jogot, ha nem ők nyerik a választást. Ez a félelem nem alaptalan, ugyanis Zeman a 2017-es választást követően azután is megadta a kormányalakítási jogot Babišéknak, hogy a parlament elsőre nem

szavazott bizalmat a kisebbségi kormányuknak. Továbbá az ellenzék idén júniusban is beadott egy bizalmatlansági indítványt a kormány ellen, amelyre válaszul Zeman kifejtette, hogy nem fog előrehozott választást kiírni abban az esetben sem, ha az indítványt elfogadja a képviselőház. Amennyiben az ANO 2011 nyeri meg a választást, ismét egy elhúzódó kormányalakítási válságra számíthatunk. Fontos megjegyezni, hogy Csehország 2022. júliusában veszi majd át az Európai Unió Tanácsának soros elnökségét Franciaországtól, valamint a V4-elnökséget is, ezért nagy nyomás fog nehezedni a cseh belpolitikai szereplőkre, hogy felálljon a kormány az elnökségek kezdetéig. A cseh uniós elnökség azt a következményt is maga után vonhatja, hogy amennyiben az ANO 2011 alakít kormányt, Csehország presztízsének növelése céljából nagy valószínűséggel kerülni fogják a konfrontációt és az érzékeny témákat az uniós intézményekkel.

1. ábra:

Az egyes cseh politikai pártok támogatottságának alakulása
2020. október és 2021. szeptember között százalékban kifejezve

ÚJ RENDSZERKRITIKUS PÁRTOK MEGALKULÁSA

Ahogy korábban arról már szó volt, a 2021-es választások egyik nagy kérdése, hogy hogyan fog szerepelni az újonnan megalakult Eskü (Přísaha) nevű centrista párt, melynek profilja a korrupcióellenességre, valamint a rendszerellenességre fókuszál protekcionista és nacionalista elemekkel. Az Eskü hasonló az ANO 2011-hez, viszont választási programjukban bírálják Babišék koronavírus-járványra adott válaszait, és azt ígérik, hogy minden olyan válsághelyzetben végrehajtott

közbeszerzést átvilágítanak majd, melyet a cseh kormány 2020 áprilisa után kötött meg. A 2021. április 8-án bejegyzett mozgalom Robert Šlachta nevéhez köthető, aki korábban a cseh rendőrség szervezett bűnözés elleni csoportjának (ÚOOZ) parancsnoka volt 2008 és 2016 között. A cseh politikai szakértők körében népszerű az a narratíva, miszerint Šlachta és Babiš együtt fog majd működni a választások után, ha az Eskü bejut a parlamentbe annak ellenére, hogy a kampány során bírálják a kormányt. Ennek egyik oka, hogy az Eskü kampánya és kommunikációja nagyon hasonlatos az ANO 2011-éhez. Több cseh szakértő szerint Babiš PR- és kommunikációs csapata segíti Šlachta kampányát. Babišek a 2017-es választáson is rendkívül nehezen találtak koalíciós partnereket, ezért az Eskü bejutása ideális lenne az ANO 2011 számára. Šlachta pártjának támogatottsága jelenleg 5 százalék körül mozog, így van esélye a parlamenti küszöb megugrására.

KONKLÚZIÓ

A közvélemény-kutatások arra engednek következtetni, hogy szoros verseny lesz az ANO 2011, a SPOLU és a „Kalózok és Polgármesterek” között. A legutóbbi képviselőházi választások alapján most is elhúzódó kormányalakításra kell számítanunk abban az esetben, ha Babišek nyerik a választást, és a ČSSD nem jut be a parlamentbe. Miloš Zeman államfő szerepe döntő tényező lehet a kormányalakítás során. Ami a szélsőjobboldali formációkat illeti, az SPD koalíciós potenciálja radikális nézetei miatt rendkívül gyenge, továbbá nem valószínű, hogy a közelgő cseh uniós elnökség fényében helyet kapna akár egy ANO 2011 által vezetett, akár egy ellenzéki kormánykoalícióban.

Amennyiben a SPOLU vagy a „Kalózok és Polgármesterek” közül kerül ki a győztes, abban az esetben nagy az esély rá, hogy a két ellenzéki blokk egymással fog kooperálni. A két ellenzéki blokk valamelyikének győzelme esetén nagy valószínűséggel kizárható az ANO 2011, az SPD vagy a KŠCM részvétele a kormányban. Kérdés azonban, hogy egy ötpárti koalíció mennyire tud hatékonyan kormányozni, különösen egy olyan kulcsfontosságú időszakban, mint 2022 második fele, amikor Csehország egyszerre fogja betölteni az uniós soros elnökséget, valamint a visegrádi együttműködés elnökségét. Fontos megjegyezni, hogy radikális külpolitikai változásra abban az esetben számíthatunk, ha a „Kalózok és Polgármesterek” tagjai lesznek a kormánynak.